

YTTRANDE

Dnr S2024/00096

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm den 16 maj 2024

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner (SOU 2024:2)

Sammanfattning

SPF Seniorerna anser att

- Det bör införas ett nationellt vaccinationsprogram för äldre.
- Ett nationellt vaccinationsprogram ska kunna omfatta även sjukdom som fyller kriterierna för etisk hållbarhet framlyfta av Smer och som utredningen ställt sig bakom, utan att det avser en smittsam sjukdom.
- Det bör införas utökat samlat nationellt vaccinationsregister innefattande även pandemivaccinationer och regionalt initierade vaccinationer.
- För att öka tillgängligheten till vaccinering och därmed vaccinationsgraden bör det övervägas att, liksom i flera andra länder, ge apoteken möjlighet att erbjuda vaccinationer.

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att

- Regleringen för de nationella vaccinationsprogram som finns idag är komplicerad och bör omformuleras med definition och tydliga mål för de nationella vaccinationsprogrammen.
- För de vaccinationer som inte omfattas av nationella vaccinationsprogram behövs en nationellt samordnad bedömningsprocess, förslagsvis inom ramen för regionernas samverkansmodell för läkemedel.
- Det bör finnas ett livslöppsperspektiv på vaccinationsprogrammen som riktar in sig på att skydda individer och befolkning genom hela livet. Ett vaccinationsprogram för äldre ger möjlighet att skydda äldre för svår sjukdom.

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att

- Målet med nationella vaccinationsprogram är att förbättra folkhälsan och bidra till en jämlik hälsa.
- Uppdelningen av nationella vaccinationsprogram i allmänna respektive särskilda program i smittskyddslagen tas bort. Det är tydligare att använda termen nationella vaccinationsprogram.

SPF Seniorerna

Hantverkargatan 25, Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50 info@spfseniorerna.se

Org nr 88 80 00-2830 Pg 607678-0 Bg 5959-0182

www.spfseniorerna.se

- Vaccinationsprogram ska vara etiskt hållbara.

SPF Seniorerna stöder *inte* utredningens förslag att

- Nationella vaccinationsprogram ska begränsas till skydd mot spridning av smittsamma sjukdomar i befolkningen.

Allmänt

Vaccinationer är ett av de mest kostnadseffektiva sätten för att förebygga ohälsa. Men i den svenska välfärden saknas ett sammanhållet system för vaccination av äldre. Många välinformerade äldre tar årligen sitt säsongsinfluensavaccin. Deras handlande skyddar dem själva och avlastar samtidigt svensk sjukvård under den period av året då spridningen av luftvägsinfektioner skapar hårt tryck på landets akutmottagningar. De senaste åren har vaccinationerna av pneumokocker och bältros tagit stora kliv men det är långt ifrån alla som vaccinerar sig och brist finns i kallelser och registrering. Det finns en betydande geografisk ojämlikhet gällande hur vaccinationerna erbjuds och prissätts och ett flertal vacciner journalförs inte i det nationella vaccinationsregistret.

SPF Seniorerna anser att det bör införas ett nationellt vaccinationsprogram för äldre. Det politiska stödet är brett i riksdagen, bland regionerna och såväl seniororganisationer som andra intresseorganisationer ser betydande fördelar. Ett äldrevaccinationsprogram kommer att ge avsevärda hälsomässiga fördelar. Minska belastningen på sjukvården och inte minst intensivvården de värsta influensasäsongerna. Idag erbjuder regionerna i olika grad vacciner för äldre utanför ett nationellt program. Nackdelen är att trots god kännedom i befolkning är skyddet för lågt och man har betydande svårigheter i att träffa socioekonomiskt svagare grupper.

Endast omkring hälften av landets 65+ är vaccinerade mot influensa en vanlig säsong. Antalet intensivvårdade varierar men ligger på flera hundra årligen med en omfattande effekt på hälso- och sjukvården som följd. Av de som avlider av influensa är omkring 90 procent 65 år eller äldre. De 21 regionerna erbjuder i varierade former vaccination för influensa till äldre. I somliga regioner kallas åldersgrupper över 65 år. I somliga regioner erbjuds vaccin gratis men kontakten med vårdcentralen sker genom invånarens aktiva handlande.

I ett nationellt äldrevaccinationsprogram ska även vaccination mot pneumokocker säkras för grupper över 65 år. Bakteriell lunginflammation är en vanlig orsak till allvarlig sjukdom och död bland riskgrupper. Innan pneumokockvaccinering lades in i barnvaccinationsprogrammet 2009 insjuknade ett hundratal barn varje år och ett flertal avled också. Sedan den 1 december 2022 erbjuds pneumokockvacciner även till riskgrupper i vuxen ålder samt till personer det är de fyller 75 år. Att inkludera vaccination mot RS-virus skulle också ha betydande hälsomässiga effekter och fördelar för målgruppen.

Var femte svensk över 50 år får bältros. En mycket smärtsam sjukdom där var tionde även får långvariga nervsmärtor. Vid högre ålder kan hälsoeffekterna av bältros bli omfattande. Nya bältrosvaccin visar på en avsevärd skyddseffekt. Idag ska vaccinationer

mot bältros erbjudas efter individuell bedömning. Rimligtvis bör ett tillhandahållande av kostnadsfritt bältrosvaccin tillförsäkras hela befolkningen över 65 år.

Ett äldrevaccinationsprogram kommer att ge avsevärda hälsomässiga fördelar. Minska belastningen på sjukvården och inte minst intensivvården de värsta influensasäsongerna. Idag erbjuder regionerna i olika grad vacciner för äldre utanför ett nationellt program. Nackdelen är att trots god kännedom i befolkning är skyddet för lågt och man har betydande svårigheter i att träffa socioekonomiskt svagare grupper.

SPF Seniorerna har lyft frågan om äldrevaccinationsprogram i Vaccinationsprogramsutredningen (S 2022:13). Vid aviseringen av utredningen lyftes särskilt de svårigheter som äldre kan ha att veta vilka vacciner som de bör ta.

Vi lyfter här än en gång kravet på att införa ett nationellt vaccinationsprogram för äldre.

16.1 Definition och mål för nationella vaccinationsprogram regleras i lag

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att

- det i smittskyddslagen införs en bestämmelse där mål en definition och mål för de nationella vaccinationsprogrammen fastställs, samt att
- med nationella vaccinationsprogram avses skyldigheter som beslutas av staten att i organiserad form erbjuda avgiftsfria vaccinationer till en på förhand definierad målgrupp.

SPF Seniorerna delar inte utredningens förslag att nationella vaccinationsprogram ska begränsas till skydd mot spridning av smittsamma sjukdomar i befolkningen.

SPF Seniorerna föreslår att

- målet med nationella vaccinationsprogram är att förbättra folkhälsan och bidra till en jämlik hälsa samt att
- regeringen ska bemyndigas att fatta beslut om nationella vaccinationsprogram i syfte att förbättra folkhälsan och bidra till en jämlik hälsa.

SPF Seniorerna delar uppfattningen att det idag saknas en definition och mål som tydliggör vad som menas med nationella vaccinationsprogram och vad man vill uppnå med dem.

Nationella vaccinationsprogram ska kunna innefatta vaccinationer som bidrar till att förbättra folkhälsa och bidrar till en jämlik hälsa oaktat om det handlar om smittsam sjukdom eller inte.

SPF Seniorerna menar att ett äldrevaccinationsprogram innefattande vaccination mot bältros och pneumokocker ger en förbättrad folkhälsa och en mer jämlik hälsa över hela landet.

16.3 Det behövs ingen indelning i allmänna och särskilda vaccinationsprogram

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att uppdelningen av nationella vaccinationsprogram i allmänna respektive särskilda program i smittskyddslagen tas bort.

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att ett nationellt vaccinationsprogram bör kunna riktas till särskilda grupper oavsett om det beror på till exempel ålder eller att man tillhör en riskgrupp.

Uppdelningen i allmänna och särskilda vaccinationsprogram är oklar och det finns ingen anledning att ha kvar denna. Det är tydligare att använda termen nationella vaccinationsprogram.

16.4 Kriterierna för nationella vaccinationsprogram utvecklas

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att kriterierna för nationella vaccinationsprogram i smittskyddslagen omformuleras.

SPF Seniorerna anser att människovärdesprincipen ska beaktas i kriterium nummer två *att kostnaden för vaccinationsprogrammet kan förväntas vara rimlig i förhållande till den förväntade nyttan*. Kostnader för utebliven produktion uppstår i lägre grad vid sjukdomar som främst drabbar äldre. Det får inte medföra att äldre får svårare att få tillgång till behandlingar som kan ha stor betydelse för liv och hälsa.

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att vaccinationsprogram ska vara etiskt hållbara.

SPF Seniorerna delar uppfattningen uttryckt i Statens medicinetiska råds (Smer) rapport om beaktandet av människovärdesprincipen då man väger in kostanden för produktionsbortfall i hälsoekonomisk utvärdering. Det finns risk att äldre diskrimineras.

SPF Seniorerna delar även Smers grundläggande principer och värden samt förutsättningar för etisk hållbarhet. Grundläggande principer och värden är nytta/risk, människovärde, rättvisa/solidaritet, jämlikhet samt självbestämmande och integritet. Förutsättningar för etisk hållbarhet är acceptans, transparens, förtroende samt ansvar och reciprocitet.

16.5 Nationella vaccinationsprogram när kriterierna inte uppfylls

SPF Seniorerna stöder utredningens förslag att en smittsam sjukdom kan, om det finns särskilda skäl, omfattas av ett nationellt vaccinationsprogram även om kriterierna ett och två inte är uppfyllda.

SPF Seniorerna anser att ett nationellt vaccinationsprogram ska kunna omfatta även sjukdom som fyller kriterierna för etisk hållbarhet framlyfta av Smer och som utredningen ställts sig bakom, utan att det avser en smittsam sjukdom.

SPF Seniorerna anser att nationella vaccinationsprogram ska kunna innefatta vaccinationer som bidrar till att förbättra folkhälsa och bidrar till en jämlik hälsa oaktat om det handlar om smittsam sjukdom eller inte.

16.8 Ett samordnat vaccinationsarbete

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att det samlade vaccinationsarbetet i Sverige behöver utvecklas i flera delar. Tidig samverkan mellan berörda myndigheter och regionerna, under ledning av ett forum under Folkhälsomyndigheten, är viktigt då nya vacciner tagits fram.

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att för de vaccinationer som inte omfattas av nationella vaccinationsprogram behövs en nationellt samordnad bedömningsprocess, förslagsvis inom ramen för regionernas samverkansmodell för läkemedel.

Utredningen tar upp möjligheten att ge NT-rådet mandat att hantera vaccin i den nationella samverkansprocessen. NT-rådet är en expertgrupp med representanter för alla regioner och har mandat att ge rekommendationer om användning av vissa nya läkemedel, främst sjukhuspreparat. NT-rådet beslutar om ett nytt läkemedel, eller en ny indikation för ett befintligt läkemedel, ska ingå i den nationella processen för ordnat införande, eller hanteras i respektive region.

NT-rådet, expertgrupp med representanter för alla regioner, tog den 27 september 2023 ett första steg mot att även inkludera vacciner då det beslutade att RS-vacciner för vaccination av äldre ska omfattas av nationell samverkan. Bakgrunden till detta var Folkhälsomyndighetens rekommendation om RS-vaccination till personer som är 75 år och äldre, samt till personer från 60 år inom vissa riskgrupper.

Här ser vi hur ett nationellt vaccinationsprogram för äldre skulle kunna hanteras i det fall det inte kan inordnas i det statliga åtagandet. I annat fall riskerar vi en ojämlig tillgång till vaccinationer.

16.9 Ett tydligare livslöppsperspektiv i våra vaccinationsprogram

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att ett utvecklat samordnat vaccinationsarbete i Sverige ger bättre förutsättningar för ett tydligare livslöppsperspektiv för vaccinationer i Sverige. Det skulle också ge bättre förutsättningar för vaccinationsprogram för den vuxna befolkningen.

SPF Seniorerna anser att det finns ett behov av ett särskilt vaccinationsprogram för äldre.

I dag finns bara ett (1) särskilt nationellt vaccinationsprogram för äldre. Det omfattar vaccination mot pneumokocker för personer som är 75 år eller tillhör en riskgrupp.

SPF Seniorerna delar utredningens bedömning att det finns förutsättningar och behov för särskilda vaccinationsprogram för vissa grupper i den vuxna befolkningen. Det framgår också tydligt av till exempel Folkhälsomyndighetens förslag till särskilda nationella vaccinationsprogram mot bland annat influensa samt rekommendationer för vaccination mot covid-19, influensa, pneumokocker och RS-virus, vaccination av gravida mot kikhosta samt rekommendationer av påfyllnadsdoser av vissa vacciner.

Det pågår även utredningar om nationella rekommendationer för vaccination mot TBE samt om vaccination mot bältros som nationellt vaccinationsprogram. Styrelsen för SKR rekommenderade dessutom i maj 2022 regionerna att erbjuda vaccination kostnadsfritt för alla oavsett ålder som vid medicinsk bedömning anses ha otillräckligt skydd mot mässling, röda hund, difteri, stelkramp, polio eller kikhosta.

I dagsläget finns inget samlat ”vuxenvaccinationsprogram”. Det finns vaccinationer som riktar sig till vuxna i form av det särskilda nationella vaccinationsprogrammet mot pneumokocker samt av Folkhälsomyndighetens rekommendationer som respektive region själv beslutar hur de implementerar.

Förbundet vänder sig emot utredningens bedömning att ett vuxenvaccinationsprogram kommer att behöva bestå av både vacciner från nationella och regionala vaccinationsprogram. Ett nationellt vaccinationsprogram för äldre ger en mer jämlik vård och medför en minskad belastning på hälso- och sjukvården och därför snarast bör införas.

I detta ärende har SPF Seniorernas förbundsstyrelse beslutat. Martin Engman, samhällspolitisk chef, har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också sakkunnig Thony Björk deltagit.

Eva Eriksson
Förbundsordförande

SPF Seniorerna är en av Sveriges största ideella organisationer med närmare en kvarts miljon medlemmar i cirka 750 föreningar över hela landet, samt Sveriges äldsta seniororganisation, bildad 1939. Förbundet är partipolitiskt och religiöst obundet och organiserar alla som har någon form av pension och deras partner.